

K44201203 : สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

คำสำคัญ : คลองเชื่อม / ลุ่มแม่น้ำบางปะกง / การขยายตัวทางเศรษฐกิจ / การเติบโตของชุมชน

พิมพ์ฉัตร โดสินธพ : คลองเชื่อมกับพัฒนาการของชุมชนในลุ่มแม่น้ำบางปะกง ระหว่าง พ.ศ. 2420 - 2500 (COMMUNICATION CANAL AND DEVELOPMENT OF SETTLEMENT IN BANGPAKONG RIVER BASIN DURING THE PERIOD OF A.D.1877-1957) อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ : ผศ.มลิวัลย์ แดงแก้วฟ้า. 237 หน้า. ISBN 974 - 11 - 6195 - 6

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างคลองเชื่อมกับการตั้งชุมชนและพัฒนาการของชุมชนในลุ่มแม่น้ำบางปะกง ในช่วงเวลาที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการค้า ประเด็นสำคัญคือศึกษารูปแบบของการตั้งถิ่นฐาน วิถีชีวิตและการปรับตัวของชุมชนอันเป็นผลมาจากการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทั้งทางน้ำและทางบกในพื้นที่นี้

วิธีการศึกษาเป็นการประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลต่างๆในท้องถิ่นมาวิเคราะห์ร่วมกับเอกสารทางราชการ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงแรกต้นรัตนโกสินทร์การขุดคลองมุ่งประโยชน์ในทางยุทธศาสตร์ปกครองหัวเมืองและการค้าเป็นหลัก พบว่าชุมชนที่เกิดขึ้นในช่วงนี้มีลักษณะของการจัดตั้งโดยรัฐเพื่อให้เป็นด่านป้องกันบ้านเมือง รวมทั้งทำหน้าที่รวบรวมและจัดส่งส่วยจากหัวเมือง ช่วงที่ 2 คือ หลังสนธิสัญญาเบาริง เมื่อการผลิตและการค้าข้าวขยายตัวขึ้นมาก จุดประสงค์ของคลองได้เปลี่ยนไปเป็นมุ่งใช้ประโยชน์ด้านการคมนาคมขนส่งสินค้าและขยายพื้นที่เพาะปลูก ส่งผลให้เกิดชุมชนเกษตรกรรมเพื่อการผลิตและชุมชนตลาดเพื่อการค้าขึ้นตามลำคลองสำคัญต่างๆ

ผลการศึกษาพบว่า ในช่วง พ.ศ.2420-2500 สินค้าข้าวเป็นที่ต้องการมากในตลาดโลกเป็นผลให้เกิดการขยายตัวของการผลิตข้าวในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำบางปะกง ทำให้เกิดความต้องการที่ดินเพื่อการเพาะปลูกและเส้นทางคมนาคม การขุดคลองจึงมีความจำเป็นเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกและเพิ่มเส้นทางคมนาคมที่สะดวก รวดเร็วยิ่งขึ้น โดยมีรัฐเป็นผู้ลงทุนขุดคลองสายหลักเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำบางปะกงและเปิดโอกาสให้นายทุนขุดคลองขอยเชื่อมคลองสายหลักเพื่อค้ากำไรอย่างกว้างขวาง

การขุดคลองส่งผลให้เกิดเป็นชุมชนเกษตรกรรมกระกระจายไปตามคลองต่างๆทั่วไป ส่วนบริเวณที่เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างแม่น้ำหรือคลองสายหลักกับคลองขอยเกิดเป็นชุมชนตลาด ชุมชนตลาดทุกวันจะมีผู้คนจำนวนมากจากคลองต่างๆเข้ามาทำการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าตลอดจนพบปะสังสรรค์ ชุมชนตลาดนี้เป็นที่ตั้งของโรงสี ทำเรือ โรงฉีก โรงเหล้า ป่อนการพนันและศาสนสถานทั้งวัด มัสยิด โบสถ์คริสต์ ศาลเจ้าซึ่งศาสนสถานเหล่านี้อาจเป็นที่ตั้งโรงเรียนของรัฐด้วย ชุมชนตลาดเลื่อมความนิยมลงเมื่อมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก เช่น ทางรถไฟซึ่งจะช่วยให้การคมนาคมขนส่งสะดวกและรวดเร็วขึ้น แต่ยังไม่มียผลต่อความเปลี่ยนแปลงของชุมชนตลาดมากนักเพราะยังเข้าไปไม่ถึงทุกพื้นที่ กระทั่งมีการสร้างถนนขึ้นในทศวรรษที่ 2480 เป็นต้นมา การขนส่งทางรถยนต์สะดวก รวดเร็วและประหยัดกว่ามาก ชุมชนริมน้ำบางแห่งที่อยู่ห่างไกลถนนจึงหมดความสำคัญในฐานะชุมชนตลาดและเกิดมีชุมชนตลาดท่ารถขึ้นแทน

K 44201203 : MAJOR : HISTORY OF SOUTHEAST ASIA

KEYWORD : COMMUNICATION CANAL / BANGPAKONG RIVER BASIN / EXPANDING TRADE AND
ECONOMY / DEVELOPMENT OF SETTLEMENT

PIM-U-MA TOSINTHOP: COMMUNICATION CANAL AND DEVELOPMENT OF SETTLEMENT IN
BANGPAKONG RIVER BASIN DURING THE PERIOD OF A.D.1877-1957. ADVISOR : ASST. PROF.
MALIWAN TANGKAEWFA. 237 pp. ISBN 974 - 11 - 6195 - 6

The aim of this thesis is to study the relationship between the communication canal and settlement patterns along the Bangpakong River basin during the period of rapidly expanding trade and economy. The main focuses are patterns of settlement, the way life and the adjustment of community along the canals in face of the development of communication system both on land and by waterway.

The method of study combines the analysis of official sources with oral history. The study is divided into two main periods. The first concentrates on the early Bangkok period when the development of communication canal was geared toward strategic control and trade of the province, resulting in the settlement of community by the state with the main responsibility of defense and the collection of goods in lieu of corvée service. The second period is after the Bowring Treaty in 1855 when communication canal was used mainly for the transportation of goods and merchandise and for opening up the hinterland areas. This resulted in the development of both agricultural community in rural areas and trading community along the canals.

The result of this study shows that during 1877 - 1957, the demand of rice in the world market affected rice production in the Bangpakong River basin, increasing the need for more rice land and transport route. The digging of communication canal was the direct response to this. The state began to invest in the development of this infrastructure, first building the main canals linking the Bangpakong River with the Chao Phraya River, then opened more opportunity for private capital to invest in the building of smaller communication canals.

The digging of communication canal resulted in the growth of agricultural community along the route. At the meeting point between the river and the canal or between different canals, marketing community congregated. Marketing places not only acted as meeting point for people who came to trade, but were places where important landmarks, such as rice mills, wharf, opium and gambling dens, places for religion worship and schools situated. The markets along the canals declined when transportation on land was developed, not so much by the coming of the railway system but more so by the expansion of roads which could provide a more convenient and cheaper way of transportation. Eventually, some community along the canals lost their predominance and were superseded by market places near railway and bus terminals.